

Dubrovački prilozi Pomorskom zborniku

Vinko Ivančević

Već je bilo kazano da s nekim djelima naše izdavačke djelatnosti mogu se ponositi i veći narodi od našeg. I to koliko po njihovom naučnom sadržaju i obradi toliko i po tehničkoj opremi. U vezi s pomorstvom, to vrijedi za *Pomorsku enciklopediju* Leksikografskog zavoda FNRJ, zatim za izdanja Jugoslavenske akademije, a posebno za njezino najnovije izdanje *Pomorskog zbornika*, koji je povodom 20-godišnjice Dana mornarice i pomorstva Jugoslavije izašao u dvije knjige na oko 2000 stranica, leksikografskog formata, bogato ilustriran sa slikama, neke od tih u bojama. Priložena je i geografska karta naše obale.

Maršal Jugoslavije *Josip Broz Tito* napisao je uvodnu riječ. Zatim dolaze prilozi akademika dra *Grge Novaka*, admirala *Mate Jerkovića*, narodnog poslanika *Vicka Krstulovića* i kap. korvete *Dušana Vesića* i *Gavrila Antića*. Tu je 86 drugih suradnika, neki sa dva i tri napisa. Razne su teme obrađene, od kojih ćemo nabrojiti samo neke: geografski prikaz naše obale, naša stara drvena i nova željezna brodogradnja, brodsko naoružanje, ratovi i bitke na Jadranskom moru, naši jedrenjaci, naše parobrodarstvo, ratna mornarica, ribarstvo na našoj obali, pomorsko zakonodavstvo, statuti naših primorskih gradova, pomorsko školstvo, naša pomorska terminologija, obrada teme *more* u našoj književnosti i našem slikarstvu, narodnooslobodilački rat na moru, turizam, iseljenici prema našem pomorstvu, urbanistički razvoj naših luka, štrajkovci mornara, radničko samoupravljanje u pomorstvu, nekadašnje pomorsko osiguranje itd. itd. Tu nije izostao opis pobune bokokotorskih mornara godine 1918., a ima i pregled pomorstva u slovenskom Primorju. Na kraju druge knjige objavljena je kratka *Bibliografija knjiga (XIX i XX st.) pomorstva Jugoslavije*.

Razumljivo je da u jednom ovakvom djelu nisu mogli izostati ni suradnici iz Dubrovnika. Oni su se rado odazvali i svojim priložima, koji su puni vrijednih podataka i koji poglavito obrađuju neiscrpjivu temu dubrovačkog pomorstva, obogatili su i upotpunili mnoštvo najrazličitijih tema u vezi s pomorstvom, od kojih smo neke gore spomenuli.

Beritić Lukeša, konzervator u Dubrovniku, objavio je tri svoja rada. U prvom *Brodsko naoružanje kod nas od doba Slavena do konca XVIII stoljeća* spominje sa čime su stari brodovi na jedra bili naoružani prije doba vatrenog oružja. Kad je izumljeno vatreno oružje počeli su se i na brodove stavljati topovi. Ta pojava i vrst topova posebno su opisani. Tako saznajemo za razne vrste brodskih topova kao što su tarasi, aspide, falkoneti, pedriere, sakri, kolubrine itd. Sve te brodske topove možemo vidjeti na fotografijama, kojima je članak ilustriran. Topove za brodove lijevao je i naš Dubrovnik. U drugom *Beritićevom* članku *Obalna utvrđenja na našoj obali* po prvi put se u našoj literaturi ta tema obrađuje tako cjelovito od kranjeg sjevernog grada Kopra preko istarskih i dalmatinskih utvrđenih gradova do Ulcinja na jugu. Ukupno je obrađeno 46 utvrđenih naših primorskih gradova. Za svaki grad dat je i kratak pregled njihove povijesti. I ovaj je članak bogato ilustriran fotografijama starih utvrđenja naših primorskih gradova. U nizu obrada urbanizma naših luka (Splita, Šibenika, Zadra i Rijeke) *Beritić* je u svom trećem članku obradio *Urbanizaciju dubrovačkih luka*. Tu je opisan razvoj luka Dubrovnika, Stona, Malog Stona i Cavtata. Za dubrovačku luku opisan je razvoj od najstarijih vremena, pa su osobito opisane gradnje kulâ, zidinâ i ostalih utvrđenja. Tu nalazimo detaljne vijesti o gradnji dubrovačkog arsenala, koja pada još pod konac 12. ili početak 13. stoljeća. U arsenal su se radi čuvanja i zaštite od neprijatelja izvlačili ratni brodovi (bireme, trirreme, galije, feluke). Od ostalih dubrovačkih luka najzanimljivija je luka Malog Stona, koja je — kako pisac kaže — »lijep primjer male utvrđene i urbanistički izgrađene luke«.

Foretić dr Vinko, upravitelj Državnog arhiva u Dubrovniku, opširno je obradio *Udio naših ljudi u stranim mor-*

naricama i općim pomorskim zbivanjima kroz stoljeća. Opće je poznato da udio naših ljudi u stranim mornaricama nije mali, pa se taj udio nije mogao ni prikazati u kratkom napisu tim više što je pisac s time povezo i brojne podvige naših pomoraca. Svoj prikaz pisac počinje sa sudjelovanjem Trogirana Koriolana Čipčića u mletačko-turskom ratu g. 1470—1474. Obrađeno je zanimljivo sudjelovanje naših mornara u egipatskoj floti u borbama s Portugalcima oko indijskog grada Diu u početku 16. stoljeća. Podrobno je opisan udio brodova naših gradova (Kopra, Krka, Raba, Zadra, Hvara i Kotora) u poznatoj bici kod Lepetana g. 1571. kad se druga Sveta liga (papa, Španjolska i Mleci) borila protiv Turaka. Tu je obrađeno i držanje dubrovačke vlade prema sudjelovanju dubrovačkih brodova u lepetanskoj bici. Nakon toga nižu se brojna sudjelovanja naših pomoraca i brodova u stranim mornaricama od kojih ćemo na preskok spomenuti samo nekoliko: pomorski podvizi u 16. stoljeću vrhovnog zapovjednika turske mornarice Piale-paše, koji je bio hrvatskog porijekla; sudjelovanje dubrovačkih brodova u španjolsko-portugalskom ratu godine 1580., pa u nepobjedivoj armadi Španjolske protiv Engleske godine 1588. i 12 brodova nazvanih »dvanaest apostola« Petra Ohmučevića g. 1596. Zatim sudjelovanje naših brodova u kandijskom ratu godine 1645—1669. i naših ljudi u morejskom ratu godine 1683—1689. U Foretićevom radu nalaze se podaci o dubrovačkim porodicama, koje su radile u Španjolskoj, prvenstveno u mornarici. To su Ohmučevići, Tasovčići, Bune, Mažibradići, Martolosići. Pisac spominje kapetana Marka Martinovića koji je u pomorskim naukama podučavao ruske knezove i boljare za Petra Velikoga godine 1697., zatim ruskog admirala Mata Zmajevića iz godine 1727., mnogo drugih Bokelja u ruskoj službi poglavito Vojnovića za rusko-turskog rata u grčkom arhipelagu za oslobođenje Grčke godine 1821—1829., podvig kapetana Antona Celestina Ivančića godine 1859. itd. Zanimljiva su putovanja naših pomoraca u početku 19. stoljeća oko Cap Horna, u Indiju, Kinu, osobito plovidba oko svijeta kapetana Ivana Visina godine 1852—1859. Obrađen je i udio naših ljudi u razvitku pomorstva Trsta. Tu su spomenuti Bokelji, Pelješčani, Lošnjani, Riječani i ostali naši ljudi koji su svojim sposobnostima i kapitalima dugo vremena radili u Trstu. Pisac dalje iznosi udio hrvatskog mornara u bici pod Visom g. 1866., kod gradnje Sueskog kanala godine 1859—1869., u polarnoj ekspediciji godine 1872—1874. Obrađeno je sudjelovanje naših ljudi u ruskoj mornarici na Crnom moru, u argentinskoj mornarici, gdje su se koncem 19. i početkom 20. stoljeća posebno istakli braća Mihanovići, zatim rad korčulanskih brodograditelja u Rumunskoj, Carigradu, Egiptu i drugdje po svijetu. Pisac je iznio mnogo podataka o ribarstvu i ribarskoj prerađivačkoj industriji, koju su podigli naši iseljenici u Kaliforniji i o uzgoju kamenica na ušću Mississippija. U ovom radu je sakupljeno toliko građe da se dobija dojam, da gotovo nema pomorskog dijela svijeta u koji nisu došli naši mornari, brodograditelji i ostali poduzetni ljudi, da tamo u zajednici s drugim narodima sudjeluju u pomorskim pothvatima ekonomskog značaja i u odvažnim podvizima. Osim golih povijesnih činjenica koje se tiču glavne teme koju obrađuje tj. sudjelovanje naših ljudi u stranim mornaricama Foretić u svom radu govori i o mnogim drugim zbivanjima, koji su utjecali da su naši ljudi obavili razne podvige i dali svoj doprinos u tudini na vojničkom, privrednom i drugom polju. Nastoji nam rastumačiti razne činjenice koje bi se na prvi pogled mogle krivo tumačiti. S tim u vezi zanimljiv je njegov prikaz pohrane mletačke zastave u dubinu oltara župne crkve u Perastu godine 1797. prigodom pada Mletačke Republike. Poznato je da je talijanska iredenta često iskorištavala taj događaj u svoju korist.

Luetić Josip, upravitelj Pomorskog muzeja Jugoslavenske akademije u Dubrovniku, zastupljen je s dvije radnje. U radnji *Povijest pomorstva Dubrovačke Republike* pisac je

vješto dao sažeti pregled ove obilne građe od prvih početaka dubrovačkog pomorstva, koji zadire tamo u drugu polovicu 9. stoljeća, pa sve do njegovog konačnog pada tj. do francuskog ukinuća republičke nezavisnosti godine 1808. Spomenuti su ugovori o trgovini i plovidbi koje je stari Dubrovnik sklopio s raznim gradovima na Jadranu, na zapadnoj obali Italije, sa Sicilijom, s Turcima itd. Nakon opisa dubrovačkih brodova i njihovih tipova pisac nas upozna je s promjenama u trgovini i plovidbi koje su se desile u Sredozemlju otkrićem novih pomorskih putova. Te novonastale prilike znala je Dubrovačka Republika iskoristiti tako da tridesetih godina 16. stoljeća »Dubrovčani preuzimlju prvenstvo u trgovini s Levantom«. S druge strane Dubrovčani su znali iskoristiti i dolazak Turaka na Balkan i u neposredno susjedstvo njihove male Republike. Sve te okolnosti doprinijele su da u 16. st. Dubrovnik »ima veliku trgovačku mornaricu, a u svjetskoj trgovini zauzima jedno od vodećih mjesta u bazenu Sredozemnog mora«. Luetić u svom napisu daje dostojno mjesto dubrovačkoj brodogradnji koja je važna grana dubrovačkog pomorstva. Iznosi pohvale koje su talijanski pisci 17. stoljeća napisali o dubrovačkim brodograditeljima. Tada su se Dubrovčani odlikovali u gradnji galijuna. Iz napisa saznajemo za razne vladine zaključke koji su važni za organizaciju dubrovačkog pomorstva. Tu spadaju »Ordo marinariae«, Konzulat mora, konzularna služba, mnogi zaključci koji se tiču plovidbe, brodske posade, brodogradnje, pomorskog osiguranja itd. Dat je prikaz veličine dubrovačke mornarice (broj brodova i njihova nosivost) za razna stoljeća. Iz tog se prikaza vide njezina napredovanja i padovi kroz razna stoljeća. Radnja je bogato ilustrirana raznim fotografijama iz dubrovačkog pomorstva (osobito brodova i njihovih kapetana). U svom drugom članku *Bazi Ivanković istaknuti slikar jedrenjaka* Luetić se ponovo vraća na svoju omiljenu temu našeg zanimljivog slikara mariniste Ivankovića. O tom plodnom slikaru (računa se da je sačuvano oko 40 njegovih slika) Luetić je objavio već nekoliko napisa. Ivankovićeve radovi razasuti su od Trsta do Boke po privatnim zbirkama, pomorskim muzejima, zavjetnim crkvama itd. Neki njegovi radovi imaju umjetničku vrijednost, pa je potrebno da se ovom slikaru, koji još nije do kraja proučen, odredi mjesto koje je zaslužio svojim neumornim radom.

Mitić Ilija, asistent Historijskog instituta Jugoslavenske akademije u Dubrovniku, koji je u našim časopisima i analima već obradio nekoliko dubrovačkih konzulata u svojoj radnji *Konzularna služba Dubrovačke Republike* pruža nam zaokruženu sliku te vrlo zanimljive građe. Tako sveobuhvatno ova građa u našoj literaturi još nije bila zahvaćena. Građa je velika, osobito njena diplomatska strana, pa će trebati još istraživača, koji će osim organizacione armature opširno prikazati također velike napore i uspjehe, koji su stari Dubrovčani imali na diplomatskom polju. Osim toga rad je uglavnom ograničen na 18. i početak 19. stoljeća, kad je mnogo porastao broj diplomatsko-konzularnih predstavništava Dubrovnika. Ali on je i u ranijim stoljećima imao svojih konzula i diplomata, pa i to razdoblje čeka svoju podrobniju obradu. U članku su istaknute razlike u konzularnim pristojbama i radu, a donekle i u nazivima, koje su postojale između konzula na Istoku (Levantu) i onih na Zapadu. Ta podjela kao središte uzimala je Dubrovnik, pa sve što je na Jadranu odnosno Sredozemlju ležalo Dubrovniku na Istok spadalo je pod Levant, a za Zapad je vrijedilo obratno. Mitićev članak odlikuje se stilom, pa ga lako i ugodno čitamo.

Nedavnu prošlost jugoslavenske trgovačke mornarice — zapravo njezino stradanje u II svjetskom ratu — obradio je kap. *Ivo Šišević*, zapovjednik m/b »Jugoslavija« u svom članku *Naša trgovačka mornarica za vrijeme II svjetskog rata*.

On je brodolomac iz prošlog rata, koji je doživio torpediranje broda na kojem je bio ukran. Brod je torpediran godine 1940. njemačka podmornica na Atlantiku. Šišević je zaslužan, da su se u početku rata — dok Jugoslavija još nije bila pogažena od nacifašista — poboljšale prilike naših brodolomaca i uopće mornara u neutralnoj portugalskoj luci Lisabonu, gdje su se tada sakupljali. U toj stvari, kako je tu izneseno, on se s uspjehom bio obratio predstavkom na ministra vanjskih poslova stare Jugoslavije. Njegov napis — osim podrobnih opisa potapljanja naših brodova i stradanja posade — iznosi nam zaposlenje jugoslavenskih brodova u službi saveznika, organiziranje naših pomoraca u inozemstvu, njihove akcije za pomoć narodu u domovini, početno

formiranje pomorsko-upravne službe na našoj obali još za II svjetskog rata itd.

Ivančević Vinko objavio je članak *Dubrovački brodovi za prvog rusko-turskog rata (1768—1774)*. Rusko-dubrovački odnosi u drugoj polovici 18. stoljeća vrlo su zanimljivi. Dvije slavenske zemlje, jedna velika na sjeveru, a druga malena na jugu, dolaze tada preko svojih brodova u Sredozemlju u neposredan dodir, koji se zbio u ratno doba, pa je stoga popraćen s mnogim stradanjima dubrovačkih brodova. Ti odnosi još nisu dovoljno proučeni. Već postoji o tome literatura na našem jeziku, ali dosta oskudna, a objavljena je nešto na češkom i ruskom jeziku. Međutim pisac ovdje obrađuje jedno posebno pitanje u tim odnosima. Budući da se taj rusko-dubrovački sukob odrazio na dubrovačko mornaricu, pisac iznosi što je sve dubrovački Senat poduzeo, da bi u tim teškim prilikama ipak isposlovaio slobodnu plovidbu svojim brodovima.

U Zborniku ima još članaka koji su u vezi s Dubrovnikom. U prvom redu tu je napis akademika dra *Cvita Fiskovića: Putovanje Pelješkog jedrenjaka*. U njemu je obrađena stara pelješka pomorska obitelj Fisković, posebno kapetan Mato Fisković Kristov, gradnja njihovog broda »La Buona Unione« i njegova brojna putovanja. Između tih putovanja spomena je vrijedno ono obavljeno godine 1799. kad je brod preveo iz Livorna u Cagliari vojvodu od Aoste Viktora Emanuela i njegovu obitelj. Vojvoda je kapetana nadario zlatnim satom i kutijom za duhan. Ti darovi sačuvani su do danas i nalaze se u kapetanovoj kući u Orebićima. Osim toga iznijeti su vrlo zanimljivi podaci o rođaku Mata Fiskovića pjesniku Ivu Bizaru, zatim popis knjiga obitelji Fisković, u kojem ima mnogo knjiga iz pomorstva. Iz popisa se vidi da je ta obitelj volila knjigu i polagala važnost kulturnom odgoju. U članku kap. fregate *Stjepana Vekarića: Naši jedrenjaci za dugu plovidbu* ima mnogo novih podataka o brodovima na jedra — pored ostalih naših mjesta — i Dubrovnika i Pelješca.

Radovi koji obrađuju naš turizam i naše parobrodarstvo u socijalističkoj današnjoj raspravljaju i o Dubrovniku, jer u tim privrednim granama svojim udjelom obilato sudjeluje danas naš Dubrovnik. Što djelu daje posebnu vrijednost jest to da se radovi temelje na povijesnim izvorima i pouzdanoj literaturi, a neki radovi i na našem vlastitom iskustvu. *Pomorskim zbornikom* objavljeno je kod nas jedno veliko naučno djelo, koje s najrazličitijih strana obrađuje naše pomorstvo i mnogo toga što je u vezi s pomorstvom. Stoga ovaj Zbornik ima trajnu vrijednost, pa će naši i strani pisci, koji budu pisali o nekoj temi koja je već tu obrađena, nalaziti u njemu mnoštvo korisnih podataka.

„More“

Moj je zov vječit i neodoljiv

Ja sam privlačno, strašno sam i mirno
Ja sam neodoljivo.

Ja sam elemenat koji spajam puteve života
Ja sam najveća grobnica, u kojoj vlada vječiti mir
i bukti vječni život.

Ja sam moloh koji svojim orkanima gutam živote
Ja sam Titan koji svojim zubatim raljama vala,
gutam brodove, jarbole i jedra, Titanike i drednoute,
turbine i mlaznjake,
smjele i neodlučne.

Stvaram junake i heroje
Pružam tihi i bez suza smrt,
pogreb bez opijela, bez molitva i plača, praćen kletvama
i bez cvijeća.

Ja sam dvolično
Tiho sam i strašno.
Ja sam pakao života

Ja sam najveća grobnica u kojoj vlada život i mir.
Pokrita plavim prostranstvom

Ja sam privlačno i neodoljivo
Moj je zov vječit
M O R E !

Toma MAŠTRUKO, Zadar